

І. В. Асмукович

м. Житомир

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ВИМІР АНГЛІЙСЬКИХ АВІАЦІЙНИХ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ

Науково-технічні тексти, в яких використовуються терміни, діляться на 3 групи: терміновикористовуючі, термінофіксуючі і терміностворюючі. До першої групи належить значна кількість жанрів текстів, до яких терміни входять уже раніше відомими реципієнту тексту – це оглядові статті, різного роду технічні, ділові та економічні документи, словники, науково-популярні, публіцистичні та художні твори. До другої групи належать тлумачні термінологічні словники, енциклопедії, довідники, тезауруси, деякі підручники, термінологічні стандарти та рекомендації, які спеціально призначені, щоб оцінити, відібрати, рекомендувати й закріпити терміни та визначення їх значень (дефініцій). Третя група включає тексти, автори яких вперше вводять нові терміни в процесі формулювання та викладення нових теорій, концепцій, винаходів [2: 116].

Аналіз фахових текстів, запропонований К. Галінські [5: 117-131], на предмет їх розуміння та сприйняття адресатами залежно від термінологічної насиченості полягає у відокремленні на першому етапі власне авіаційних термінів у тканині фахового тексту й намаганні зрозуміти мету, задля якої цей текст було створено, на другому етапі – відокремлення загальноживаної лексики й спроби встановити ступінь розуміння за наявними терміноодинацями. Даний аналіз дає можливість виявити точки, які є відправними для розуміння фахового тексту адресатом, незалежно від його соціально-фахової приналежності.

Термінологічна насиченість (виражена у %) – це ймовірність того, що випадково взяте повнозначне слововживання є термінологічним, тобто це частка термінологічних слововживань серед повнозначних слів. Термінологічну насиченість текстів можна оцінювати з точністю 0,05 та достовірністю 95% [3:

18]. Для оцінки термінологічної насиченості фахових текстів з авіації було зроблено 14 вибірок приблизно однакового обсягу (300-400 повнозначних слів).

Крім власне авіаційних термінів, або вузькофахової та загальної лексики, підраховуємо також відсоток виявленої міжфахової та зовнішньофахової лексики. Внутрішньофахову лексику пропонуємо розуміти як вузькоспеціальну, вона репрезентує групу термінів, які належать тільки до конкретної фахової мови, у нашому дослідженні – авіаційної, напр., altitude separation (ешелонування за висотою); base leg operation (політ на ділянці між третім і четвертим розворотами); start of pullout (початок вирівнювання при посадці); low visibility landing (посадка при обмеженій видимості), CFIT = Controlled Flight Into Terrain (зіткнення літака з землею під час польоту під контролем диспетчерської служби управління повітряним рухом), FMS = Flight Management System (система управління польотом); ATC = air traffic control (управління повітряним рухом); GPWS = Ground Proximity Warning System (система попередження про небезпечне зближення з землею); RPV = Remotely Piloted Vehicle (дистанційно-пілотований літальний апарат) тощо.

Міжфахова лексика – це терміни, які використовуються в різних системах фахових мов. Третю групу представляють терміни, які належать до інших систем фахових мов, проте із своїм спеціальним значенням вживаються в даному фаховому тексті. Непрофесійна фахова лексика – це загальноживані слова. Поняття, яке позначаємо терміном “міжфахова лексика”, не є строго окресленим, хоча на перший погляд видається достатньо зрозумілим, про яку лексику мовиться. Для даного пласту термінологічної лексики характерні наступні лексичні одиниці: по-перше, це слова, що мають постійне значення незалежно від терміносистеми, в якій вони функціонують (method, energy, model, element, conception тощо).

Якщо розглянути міжфахові лексичні одиниці з погляду їх походження і будови, можна зробити висновок, що велика їх частина має грецьке і латинське походження, адаптовані до норм сучасних мов, що їх запозичили, наприклад:

strategy, method, constant. Міжфахова лексика в аналізованій терміносистемі представлена термінами двох груп: 1. Терміни, що позначають поняття суміжних із авіацією наукових та науково-прикладних дисциплін, зокрема механіки, фізики, метеорології, геології, хімії, географії тощо. Суміжнофазові терміни функціонують у терміносистемі практично без зміни значень, але виступають її органічною частиною, утворюючи периферійну зону перетину з іншими термінологіями. Це назви фізичних процесів, метеорологічних понять, фізико-хімічних характеристик предметів та явищ тощо, наприклад: power, air pressure, local temperature, manoeuvre, vector, course, head wind, heavy precipitation, incident damage, engine failure, readability, visibility та інші.

Міжгалузеві терміни залучаються в авіаційну лексику або у своєму основному значенні, або розвивають нове термінологічне значення або кілька значень, однозначність яких обумовлена термінологічним контекстом (фаховий авіаційний текст). Значну кількість спеціальних одиниць становлять терміни, залучені з інших різних галузей, необхідні для пояснення багатьох явищ, дій і процесів в авіації. Основними когнітивними областями, які постачають терміни для авіації, є: теплова та молекулярна фізика, термодинаміка, акустика, оптика, теоретична механіка, опір матеріалів, практична аеродинаміка, електротехніка, радіоелектроніка.

2. Терміни, які мають кілька значень у різних фахових термінологіях, одне з яких реалізується у фаховій мові авіації, наприклад: track, height, level, landing, approach, zone, change, traffic, impact, ceiling, stand, fix тощо. Зовнішньофахова лексика може зустрічатися у двох або декількох терміносистемах. Міжфахова та зовнішньофахова лексика значна за об'ємом у терміносистемі певної галузі, проте ядром залишається лексика внутрішньофахова, саме вона формує терміносистему. Зовнішньофахова лексика використовується для зв'язку понять, вираження відносин між ними, тлумачення понять, опису матеріалу, експериментів, для оцінки літератури, точок зору, наукових напрямків і виступає у якості слів-організаторів фахових текстів [1: 53], виступає не індикатором власне фахової

мови авіації, а маркером фахового мовлення взагалі. Деякі дослідники її не вважають термінами, мотивуючи тим, що вони позначають не об'єкти дослідження, а процес пізнання цих об'єктів [4: 101]. Проте, функціонуючи в кожній окремо взятій фаховій мові, наприклад, авіації, такі терміни можуть суттєво звужувати й конкретизувати свою семантику в тих випадках, коли стають компонентами термінів-словосполучень. Спираючись на міжфахову, зовнішньофахову, внутрішньофахову та непрофесійну фахову лексику, змістовий простір тексту з авіації відтворює стійку модель своєї структурно-семантичної організації, яка спеціалізується на об'єктивації логічних зв'язків у сфері авіації.

Отже, професійна авіаційна мова – сукупність всіх мовних засобів, які використовуються в комунікативній сфері авіації з метою досягнення розуміння між всіма фахівцями даної галузі. Функціонування даної професійної мови обумовлюється чітко окресленою термінологією. Проте лексичний склад тексту авіаційної професійної мови включає, як загальнонаукові лексичні одиниці та вузькоспеціальні терміни, так і професіоналізми, номенклатуру, жаргонізми та загальноповсякденну лексику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Пристайко Т. С. Лексико-номинативная организация специального текста / Т. С. Пристайко. — Дніпропетровськ : Вид-во УкО ІМА – Прес, 1996. — 199 с.
2. Ріба О. М. Термінологічна насиченість німецьких фахових текстів з нафтової промисловості / О. М. Ріба // Вісник Житомирського державного університету. — 2009. — № 47. — С. 216–219.
3. Циткина Ф. А. Терминология и перевод (к основам сопоставительного терминоведения) / Ф. А. Циткина. — Львов : Вища школа, 1988. — 153 с.
4. Чупилина Е. И. Лексический состав терминологии вычислительной техники : тезисы докладов научно-методической конференции [“Современные

проблемы терминологии”] / Е. И. Чупилина, О. А. Преображенская. — Владивосток, 1989. — С. 100–101.

5. Galinski Ch. Terminology and specialized Kommunikation : Proceedings of the international conference on “Professional Communications and knowledge Transfer” (Vienna, 24-26 August 1998) / Galinski Ch. — Wien : TermNet, 1998. — Vol. 1. — P. 117–131.